

ГЕОПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ігор Тодоров,
доктор історичних наук, професор
Наталія Тодорова,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ВЗАЄМИН УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ ТА НІМЕЧЧИНИ

У статті розглянуто характер впливу відносин з Німеччиною та Польщею на геополітичне становище України. Досліджено підходи до визначення безпекової ситуації в євроатлантичному геополітичному регіоні; показано стан українсько-польських та українсько-німецьких відносин у сучасному геополітичному контексті; виявлено актуальні геополітичні виклики для Центрально-Східної Європи.

Ключові слова: ЄС, НАТО, сучасні виклики міжнародній безпеці, геополітика, українсько-польські відносини, українсько-німецькі відносини.

The article examines the nature of the influence of Ukraine's relations with Germany and Poland on the geopolitical situation. Approaches to determining the security situation in the Euro-Atlantic geopolitical region are investigated; the state of Ukrainian-Polish and Ukrainian-German relations in the modern geopolitical context is

shown; there are detected topical geopolitical challenges for Central and Eastern Europe.

Key words: *the EU, NATO, modern challenges to international security, geopolitics, Ukrainian-Polish relations, Ukrainian-German relations.*

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю отримання адекватних відповідей на загрози національній безпеці України в умовах зміни геополітичної ситуації та взаємин з провідними гравцями регіону Центрально-Східної Європи – Німеччиною та Польщею. Національним інтересам України відповідає таке місце в новій геополітичній ситуації, яке б гарантувало надійне дотримання інтересів безпеки, забезпечувало стабільність та прогресивний розвиток України та корелювалося з її потенціалом. Проблема полягає у пошуку оптимальної реакції України на геополітичні виклики та в забезпеченні найвищого можливого в існуючих умовах рівня національної безпеки України.

Питання студіювання сучасних геополітичних викликів, зокрема для Центрально-Східної Європи, в умовах російської експансії мають неабияке наукове і практичне значення. Наукові розвідки в цій царині поки є відносно нечисленими. Окремі аспекти дослідили Д.Базів, З.Бжезинський, О.Власюк, П.Гай-Нижник, В.Горбулін, А.Куцак, І.Рущенко, О.Соскін, П.Хоменський та інші [1]. Показово, що на VI Конгресі ініціатив Східної Європи у Любліні у вересні 2017 року працювала окрема панель "Німеччина-Польща-Україна: історія, геополітика, безпека".

Мета статті полягає у виявленні характеру впливу на стан геополітичного становища України її відносин з Німеччиною та Польщею. Реалізація поставленої мети зумовила постановку і розв'язання таких завдань: розглянути

підходи до визначення безпекового виміру євроатлантичного геополітичного регіону; дослідити стан українсько-польських та українсько-німецьких відносин у сучасній геополітичній ситуації; виявити характер сучасних геополітичних викликів для Центрально-Східної Європи.

На основі аналізу правових, медійних та інших джерел розглянуто відносини України з Німеччиною та Польщею в контексті сучасних геополітичних викликів, обумовлених російською експансіоністською політикою [2].

З.Бжезінський вважав, що, беручи до уваги особливу геополітичну зацікавленість Німеччини і Польщі в незалежності України, цілком можливо, що Україна поступово буде втягнута в особливі франко-німецько-польські стосунки. Німецько-польсько-українське політичне співробітництво могло б розвинути у партнерство, що збільшувало б геостратегічну потужність Європи [3]. Традиційно польсько-німецьке співробітництво з ЄС і НАТО мало тенденцію до поглиблення, особливо у сфері безпеки. Таке співробітництво мало б стати західним ядром будь-яких ширших європейських договорів про безпеку, до яких могла б згодом долучитися і Україна.

Проте останній час спостерігаються незрозумілі загострення відносин між Польщею та ФРН. Сьогодні поки не можна говорити про існування глобальної європейської геостратегії, співмірної з американською. У глобальних питаннях Європа в основному дотримується атлантичної геополітичної парадигми, і до останнього часу це було виправдано. Але подальший розвиток процесів внутрішньої консолідації Європи логічно вимагатиме від європейців замислитися над проблемою консолідації своїх геополітичних та гео економічних інтересів у зовнішньому світі, причому на глобальному рівні. У межах цивілізованої

конкуренції глобальних інтересів Європа обов'язково має уттвердити себе як важливий геополітичний суб'єкт. Певні кроки у напрямі консолідації зовнішньополітичних інтересів Європи вже зроблені. Поряд із формуванням Спільної європейської політики у сфері безпеки і оборони має місце тенденція до розширення сфери європейських стратегічних інтересів. У листопаді 2017 р. міністри закордонних справ і оборони ЄС підписали декларацію про Постійну структуровану співпрацю з питань безпеки і оборони (Permanent Structured Cooperation – PESCO). PESCO – це поки що невикористана частина Лісабонської угоди, яка дозволяє державам Євросоюзу тісніше згуртуватися для військової кооперації. Зростання зацікавлення у більшій військовій співпраці європейців має кілька причин. До них належать нестабільність у сфері безпеки на Близькому Сході і страх – особливо у східноєвропейських держав – перед нападом з боку Росії. Важливу роль, однак, відіграють також суперечливі висловлювання Дональда Трампа про НАТО, які змусили сумніватися, чи залишаються США надійним партнером у політиці безпеки [4].

Безпековий вимір європейського геополітичного регіону – це вимір, в якому відбуваються процеси становлення та розвитку системи загальноєвропейської безпеки в рамках інституцій, які представляють європейський та євроатлантичний простори. Залежно від зон відповідальності в рамках кожного з них країни- учасниці здійснюють діяльність, спрямовану на створення спільного єдиного європейського простору безпеки. Роль та місце України в безпековому вимірі європейського геополітичного регіону обумовлені співробітництвом з його структурами в рамках відповідних просторів. Україна була надто пасивною майже усі роки незалежності. В чомусь ця політика була

виправданою і навіть комфортною. Проте значною мірою вона була вимушеною. Брак обставин та політичної волі не дозволяли проводити рішучий зовнішньополітичний курс.

Україна виходить із того, що без вирішення безпекових питань і відновлення контролю української влади над державним кордоном з метою повного припинення постачання військової техніки, боєприпасів, переміщення регулярних військ Російської Федерації та найманців на територію України, а також без реального захисту прав і свобод людини на деокупованих територіях прогрес у політичних питаннях є неможливим. Відповідальність за ситуацію на окупованій території згідно з міжнародним правом несе держава-окупант, яка зобов'язана забезпечити дотримання прав людини та створити умови для повноцінної життєдіяльності населення. У зв'язку з цим потребує чіткого правового оформлення позиція України щодо правового статусу цих територій як тимчасово окупованих.

Понад два мільйони громадян України були змушені залишити загарбані Росією українські території і стали внутрішньо переміщеними особами, зазнавши величезних моральних страждань і значних матеріальних збитків. Збройна агресія Росії проти України виявила неефективність існуючих структур міжнародної безпеки. Їхні механізми не враховують те, що Росія у своїй зовнішній політиці керується "правом сили", а не "силою права". Її політичні декларації про прагнення до миру покликані слугувати маскуванню справжніх агресивних намірів щодо сусідніх держав та західних демократій. Єдиною структурою, спроможною протистояти агресивним намірам Росії, є НАТО. Тому, поряд із зміцненням національного сектору безпеки України, першочерговим завданням для нашої держави є набуття повноправного членства в Північноатлантичному Альянсі.

Це набуває вирішального значення для України, оскільки в кризових для неї ситуаціях від очільників країн ЄС знадобляться швидкі й скоординовані дії, ймовірність яких нині залишається невисокою (це наочно продемонстрували драматичні перипетії ухвалення різного рівня економічних санкцій Євросоюзу проти Росії задля стримування її військової агресії).

Україна завжди була й залишається наріжним каменем російського міфологічного простору, "без якого неможливий розвиток Росії". Це значною мірою зумовлює вкрай жорстку політику Кремля на українському напрямі й готовність В.Путіна задіяти будь-які ресурси для недопущення успішної реалізації "українського проекту" й утримання України в орбіті свого геополітичного контролю. Таким чином, за сучасних критичних обставин, спричинених збройною агресією Росії, єдиним реальним шляхом захисту суверенітету й територіальної цілісності України є набуття нею членства в НАТО – найбільш ефективній глобальній організації колективної безпеки, здатній швидко й надійно мінімізувати як "жорсткі", так і "м'які" виклики національній безпеці.

Аналіз політики Росії щодо України протягом усіх років її незалежності свідчать про системне порушення Росією Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією, Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН), Гельсінського Заключного Акта Ради з безпеки і співробітництва в Європі та інших базових норм міжнародного права. Збройна агресія Росії проти України не є випадковістю і триватиме принаймні доти, доки Росія утримуватиме окуповані нею території. Небезпека ескалації конфлікту і переростання його у повномасштабну війну залишається реальною. Україна

докладає дипломатичні зусилля з урахуванням того, що Росія як держава-агресор використовує Мінські домовленості не як інструмент мирного врегулювання, а як засіб дестабілізації ситуації в Україні. Україна вважає пріоритетним мирний шлях виходу із ситуації, породженої збройною агресією Росії, але підтверджує своє право на самооборону, передбачене Статутом ООН, і наполягає, що остаточне вирішення конфлікту можливе лише за умови деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також окремих районів Донецької і Луганської областей.

Україна продовжує докладати зусилля, спрямовані на протидію агресії Російської Федерації та відновлення своєї територіальної цілісності у міжнародно визнаних кордонах, активізує законотворчий процес, спрямований на реалізацію стратегічного курсу на набуття членства в НАТО та ЄС, забезпечує активну роботу національних делегацій у парламентських асамблеях НАТО, ОБСЄ та Ради Європи у контексті захисту національних інтересів України, розширює санкції проти Російської Федерації як держави-агресора шляхом перегляду існуючого комплексу двосторонніх відносин. Активізується військово-технічне співробітництво з іноземними партнерами з акцентом на надання Україні передових технологій у виробництві летальної та нелетальної зброї, посилюється в рамках ООН, ОБСЄ та Ради Європи робота, спрямована на відновлення територіальної цілісності України, посилюється інформаційна робота за кордоном щодо висвітлення ситуації на Донбасі та прогресу нашої держави на шляху реалізації реформ, нейтралізації російської пропаганди щодо України, поглиблюється діалог з ЄС для імплементації Угоди про асоціацію.

Водночас можна констатувати, що Європа сама себе демобілізувала й роззброїла, незважаючи на дедалі більш

виразні ознаки того, що Росія як держава-продовжувач "імперії зла" – СРСР ставала з кожним місяцем більш націоналістичною й реваншистською. Тому на сьогодні готовність ЄС до одностайної протидії серйозним збройним конфліктам чи прямій військовій агресії є вкрай низькою, оскільки безпекова політика Євросоюзу базується на застосуванні нормативних інструментів, тобто "м'якої сили". Вона ще може бути ефективною для підтримання стабільності, але цілком неприйнятна для нейтралізації жорстких викликів у сфері безпеки.

Останнім часом у Німеччині та Польщі деякі політики сприймають Україну як проблему для Європи. Але насправді сьогодні Україна скоріше є частиною вирішення багатьох проблем, у тому числі у відносинах між Європою і Росією. Для того, щоб це усвідомити, Європі потрібно пережити ту ж "втрату", яку пережила Україна – позбутися ілюзій щодо Росії. Насамперед Україна і Захід мають перестати де-факто ставитися до Російської Федерації як до демократичної і цивілізованої держави, адже вона за визначенням не може вести демократичну політику. Не можна ставитися до Росії і як до цивілізованої держави з нецивілізованою, авторитарною владою. Російська Федерація реагує лише на конкретні прояви сили своїх опонентів, а не на декларації, дипломатичні демарші тощо. Західним партнерам варто врахувати, що Росія розглядає Україну як свого екзистенційного ворога, ставить під сумнів її право на існування як незалежної держави та переслідує остаточну мету – тотальне знищення України як суб'єкта міжнародного права та геополітичної реальності.

Ненадання Планів дій щодо членства в НАТО для України й Грузії (та Македонії) на Бухарестському саміті Альянсу в 2008 р. каталізувало експансіоністську політику

Росії (В. Путін тоді досить прозоро натякнув Дж. Буш-молодшому, що в разі прийняття в НАТО України вона просто припинить існування). Польща в Бухаресті разом з 11 іншими країнами Центрально-Східної Європи та США активно підтримувала Україну, в той час як ФРН і Франція були відвертими противниками надання ПДЧ. Не дивно, що через чотири місяці після російського вторгнення в Грузію Європа звинуватила в розв'язанні війни не агресора, а жертву, і обрала за краще вести "звичайний бізнес" із нападником. Такі дії надихнули безкарну Росію на агресивні дії в Україні.

Російська агресія здійснюється комплексно і включає в себе інформаційно-пропагандистську складову, економічний і дипломатичний тиск, а військові операції проводяться приховано, з використанням незаконних збройних формувань. Наразі гібридна зброя застосовується не лише проти України, але і проти країн Заходу, і застосовується вдало. Постраждали від гібридної агресії не готові визнати, що вони стали жертвами гібридної війни. Росія втручається у вибори в інших державах. Демократична модель держави обмежена у своїх можливостях реагувати на приховані загрози своїй безпеці – Росія перейшла у масштабний наступ, який щедро нею спонсорується. Відносно незначні видатки на таку діяльність мають вибуховий геополітичний ефект [5]. В дев'ятнадцятий склад німецького парламенту вперше потрапила право-популістська партія "Альтернатива для Німеччини" (отримала 12,6 %). Її електорат зосереджений переважно в східних землях (колишня НДР), де російські впливи є більш потужними [6].

Втім, німецький уряд зберігає підтримку України. На початку січня 2018 р. Міністр закордонних справ З. Габріель запевнив, що мандат можливої миротворчої місії ООН на

Донбасі має поширюватися також на окуповану територію, а її учасники повинні бути озброєні. Водночас він вважає, що постачання зброї Україні з боку США не допоможе вирішити конфлікт на Донбасі [7].

І це не дивно, бо ілюзії відносно Росії зберігаються. Вони, зокрема, обумовлені тим, що Німеччина зазнає найбільших втрат в експорті через санкції ЄС, запроваджені щодо Росії через її агресію в Україні. За дослідженням Інституту світової економіки в Кілі серед країн Заходу втрати Німеччини у торгівлі становлять 40%, в той час як інші великі геополітичні гравці мають набагато менші втрати (Велика Британія - 7,9%, Франція - 4,1%, США - 0,6%) [8].

Хоча варто зазначити, що ціннісні мотиви поки перемагають суто меркантильні. До безсумнівних позитивів варто віднести те, що з початком російської агресії Німеччина й німецькі політики стали виділяти Україну як політичну й культурну самість. Але для того, щоб ця тенденція зберігалася, Україна має стати українською – стати політичною і культурною ідентичністю. Вона відповідальна за європейські цінності перед Європою, перед Заходом. Вона відповідає за це життями своїх захисників, десятками тисяч смертей [9].

Проблематика класичної геополітики, балансу сил, боротьби за території та сфери впливу знову стає актуальною. Одним з найяскравіших підтверджень цієї тези є російська анексія Криму та її інвазія в східну Україну. Ці події стали першої спробою силової зміни європейських кордонів такого масштабу з часів закінчення Другої світової війни. Сучасна російська зовнішньополітична стратегія характеризується готовністю до використання військової сили задля досягнення геополітичних цілей. Можна вважати, що подібна стратегія є анахронізмом часів Холодної війни і

задалегідь приречена на фіаско, оскільки суперечить актуальним тенденціям розвитку міжнародної системи. Втім, поки що це не заважає Росії продовжувати знущатися над вільним світом. Реакції євроатлантичного співтовариства демонструють поступове розуміння рівня викликів, що їх несе РФ. Росія демонстративно кидає виклик системі цінностей, яка склалася за підсумками Другої світової, а також Холодної війни. Немає сумнівів, що від відповіді, яку отримає Росія на свою агресивну стратегію, в майбутньому залежатиме європейська безпека. Німеччина і Польща в цьому контексті послідовно захищають спільні цінності в ЄС та НАТО.

Водночас в Німеччині та Польщі майже безкарно відбувається потужна пропагандистська діяльність РФ. Механізми реалізації є різними: власне проросійська дезінформація, спотворення фактів війни в Донбасі, створення проросійських організацій та відповідних сайтів новин, які висвітлюють новини у потрібному ракурсі. Основні меседжі пропаганди – це створення ворожого образу США та поширення дезінформації щодо «нацистської» влади в Україні та великої кількості неонацистських організацій.

Розвитку українсько-польських відносин завжди перешкождали задавлені образи, певні стереотипи, які сформувалися в першій половині ХХ ст., але мають глибокі історичні корені. Керівництво обох держав тривалий час докладало чимало зусиль для внормування ситуації. Втім, робилися кроки і в зворотному напрямі. Влітку 2016 р. Польський Сейм майже одностайно прийняв резолюцію про те, що в Україні в 1943 р. відбувся геноцид польського народу. Проте це була винятково польська політична оцінка. З того часу загострення українсько-польських відносин триває.

Від початку 1990-х рр. Польща будувала свої відносини з сусідами за підходами Є. Гедройця. Відмовлялася від територіальних претензій до них, уникала обговорень гострих історичних тем. Ситуація почала змінюватися у 2000-х рр. Проте навіть після того, як Президент В. Ющенко надав С. Бандері звання "Герой України", в Польщі визнали, що це справа Києва – відзначати своїх героїв. Так само Platforma Obywatelska не відреагувала особливо жорстко на прийняття декомунізаційних законів Верховною Радою 9 квітня 2015 року. Ці документи, зокрема, визнали бійців УПА борцями за незалежність України. Усе змінилося, коли до влади прийшла партія "Право і Справедливість" (PiS). Її діяльність є підтвердженням думки італійського філософа Бенедетто Кроче: "З минулого ми завжди обираємо те, що нам потрібне сьогодні".

Останні негативні прояви в українсько-польських відносинах можна сприймати і в більш широкому контексті. Різкі польські висловлювання лунають також в бік Європейського Союзу. Відвертою брехнею польського уряду є заяви про надання притулку сотням тисяч біженців з України. Насправді статус біженців упродовж 2016-2017 років отримали лише 88 українців, а ще 239 громадян України отримали статус особи, яка потребує додаткового захисту [10].

Здається, що подібні заяви не є лише забаганкою уряду Польщі. PiS підтримує значна частина польського суспільства, яка поділяє такі ідеї і хоче саме таких заяв. Річ у тім, що у теперішній Польщі чітко викристалізувалися принаймні дві суспільні групи, яким дедалі важче чути одну одну. Одна вважає, що після падіння комуністичного режиму країна розвивалася правильно, стосунки із сусідами будувалися в інтересах Польщі, а реформи 1990-х рр.

привели навіть до економічного дива. Інша певна, що після 1989 року польська влада регулярно зраджувала свою країну, діяла в інтересах сусідів, а "економічне диво" – це насправді збагачення лише певної групи людей та панування іноземного капіталу. Ця ж група вважала зрадою ігнорування польською владою "бандеризації України". Йдеться про дві Польщі, які зараз не можуть порозумітися одна з одною: люди бойкотують неприємні для себе медіа, святкують різні свята, вдягають партійну символіку навіть не у дні мітингів.

Отже, можна вважати, що і антиукраїнські висловлювання Я. Качинського, В. Вашиковського та інших польських очільників мають передусім внутрішньопольський вимір. Правляча партія PiS у такий спосіб консолідує навколо себе консервативний електорат, із прицілом на майбутні вибори. Українську тему варто розглядати в більш широкому контексті. Зокрема правляча партія, спираючись на відповідну суспільну підтримку, проводить наступ на вільні медіа. Такі зміни у Польщі не могли не бути помічені в ЄС та в Німеччині зокрема. Не можна не згадати, що 2016 р. на 5,5% скоротилися інвестиції у польську економіку, значною мірою через політику PiS. У Брюсселі навіть припустили можливість введення санкцій проти Польщі - від позбавлення права голосу в євроінституціях до замороження фінансових програм ЄС. Конфлікт у владі може принести радикалізацію протистояння як всередині Польщі, так і у її відносинах із сусідами, а українсько-польські стосунки і без того переживають складні часи. Тим паче, що проурядові медіа називають українців одними з "винуватців" нинішніх протестів у країні. Великим викликом польській (як і українській) економіці є демографічна проблема – нація старіє. Проте саме українські заробітчани стали важливим підживлюючим чинником польського господарства. Українці

– найбільш масова група іноземних працівників. Польській економіці потрібні робочі руки. Ймовірно, тому польський уряд нещодавно полегшив працевлаштування іноземців у своїй країні: рівень безробіття там, за даними МВФ, близький до історичного мінімуму. Тож влада шукає нових робочих ресурсів. Офіційно нині в Польщі працює 800 тисяч українців. За неофіційними даними, їх загалом більше ніж 1,5 мільйона осіб. Польські підприємці кажуть, що навіть цього недостатньо, бо бракує робочих рук, особливо на сезонних роботах. Перед запровадженням безвізового режиму для України польські підприємці побоювалися, що українські робітники поїдуть далі, на захід Європи. Польський уряд дозволив громадянам інших країн, із якими діє безвізовий режим, працювати без віз: тим, хто має біометричний паспорт, достатньо оформити дозвіл на працю і в'їхати до країни. Польща – перша держава Шенгенської зони, що пішла на такий крок. Показовою в цьому контексті є позиція мера Вроцлава Р.Дуткевича. Він певен, що українці – благословенне явище і можуть бути ліками для польської ксенофобії. На початку липня Р.Дуткевич передав 50 тис. євро на розвиток української громади міста.

Парадокс полягає в тому, що польсько-українське стратегічне партнерство справді існує, більше того – розвивається. Така позиція була підкреслена Бюро національної безпеки Польщі. Польська влада продовжує підтримувати Україну у війні на Донбасі, запрошує до участі в роботі Вишеградської четвірки, проекту країн Адриатично-Балтійсько-Чорноморського регіону – Тримор'я. Проте в цьогорічному саміті цього можливого альянсу брали участь лише країни-члени ЄС. Польське лобювання запрошення України не було підтримано. Але все це не заперечує, що у стосунках Польщі з Україною та Німеччиною настала криза.

Можливо, в контексті традиційних рис національного характеру в країні зростає впевненість, що всі проблеми можна вирішити власними силами, що жодних союзників не треба. Така позиція зараз активно підштовхується Росією. Неприязне ставлення польської влади до ЄС та України може збільшуватися. Водночас варто підкреслити, що антиукраїнські вислови польських очільників супроводжуються різкими висловами в бік Росії. Той же В.Вациковський відверто констатує, що немає "української кризи", натомість триває російсько-український конфлікт, який розпочала саме Росія. Він абсолютно не згодний з терміном "ополченці", підкреслюючи, що на Донбасі діють сепаратисти, бо вони виступають проти легітимної влади.

Отже, існує суперечливість. З одного боку, є заяви щодо внутрішніх українських, зокрема історичних питань. Можливо, ці питання заслуговують на увагу, але не у такому форматі, про який кажуть польські керівники. З іншого боку, стратегічні партнерські відносини і на державному, і на громадському рівнях зберігаються. Заяви та позиція, яку Польща займає в Європейському Союзі та НАТО, дають підстави стверджувати, що вона зацікавлена у підтримці європейської та євроатлантичної інтеграції України. Це було продемонстровано під час обговорень щодо продовження санкцій проти РФ, щодо надання Україні безвізового режиму, щодо прискорення ратифікації Угоди про асоціацію. Варто теж привернути увагу до інтенсивних українсько-польських контактів на рівні президентів, урядів, парламентів чи громадських організацій. В Польщі зараз перебувають на відпочинку десятки українських дітей наших воїнів, а приймають їх органи місцевого самоврядування з власної ініціативи.

Водночас, мабуть, потрібна політична воля з усіх боків якщо не для вирішення історичних суперечностей, то принаймні для зупинення провокативних розмов і спекуляцій. Відсутня зацікавленість почути іншу сторону. Коли розмова набуває характеру глухого з німим, тоді важко сподіватися, що можна досягти порозуміння. Таке напруження не вигідне ані Польщі, ні Україні, ні Німеччині, котрі не зацікавлені в тому, аби псувати взаємовідносини. Існує необхідність спільного вивчення історії, вирішення суперечливих питань і визнання провини. Об'єктивно політизація цих питань, висування взаємних звинувачень йде на користь спільному ворогові – Росії. Проте в сучасних умовах абсолютна зупинка розгортання протистояння є, на жаль, нездійсненною. Саме тому потрібно зберігати витримку. Наші політичні оцінки можуть бути розбіжними із польськими чи німецькими. В цьому контексті конкретне і наповнене співробітництво в умовах новітніх геополітичних викликів сприятиме спільній перемозі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базив Д. П. Геополитическая стратегия Украины / Д.П. Базив. - К.: Ин-т государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, 2000. - 192 с.; Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні перспективи. / Перекл. з англ. О. Фешовець. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – 237 с.; Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О.С. Власюк. – К. : НІСД, 2016. – 528 с.; Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / Упор. П. Гай-Нижник. – К.: «МП Леся», 2016. – 352 с.; Рущенко І.П.

Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Харків: ФОП Павленко О.Г., 2015; Світова гібридна війна: український фронт: монографія. За заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: НЦДС, 2017. – 496 с.; Економічний часопис, 1996. – №10-11; Україна і Польща: історичне сусідство: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. – Вінниця, ТОВ «Нілан ЛТД» 2012. – 636 с.; Хоменський П. Україна є лінією фронту боротьби за свободу в Європі // Зовнішні справи. – 2015. – № 10.

2. Закон України «Про основи національної безпеки України» . Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>; Концепція зовнішньої політики Російської Федерації. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_27822/ ; Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>; Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України". Указ Президента України від 26 травня 2015 року №287/2015.– Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>; Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України".. – Режим доступу: www.president.gov.ua/documents/5552015-19443; Про Стратегію кібербезпеки України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>; Указ Президента України №103/2017 «Про затвердження Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017» рік. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/1032017-21670>; Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція України. – Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/оазійська>

3. Бжезінський З. Євразійська шахівниця. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.net/lib/bzhezinskiy/2.html>
4. Фьопель Д. Оборонний союз ЄС: від сплячої красуні до ефективного блоку. – Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/experts/2017/12/27/7075314/>
5. Горбулін В. Втрачені й невтрачені ілюзії. Україна у глобальних вимірах сучасного світу. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2254046-vtraceni-j-nevtraceni-iluzii-ukraina-u-globalnih-vimirah-sucasnogo-svitu.html>
6. Вибори в Німеччині: найголовніше про партії, які пройшли до Бундестагу. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/>
7. Постачання зброї Україні не допоможе вирішити конфлікт на Донбасі - глава МЗС Німеччини. – Режим доступу: <https://tsn.ua/politika/postachannya-zbroyi-ukrayini-ne-dopomozhut-virishiti-konflikt-na-donbasi-glava-mzs-nimechchini-1078275.html>
8. Німеччина зазнає найбільших збитків через санкції проти РФ – ЗМІ. – Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/news/2017/12/14/7075046/>
9. Промова Євгена Бистрицького щодо історичної відповідальності «Німеччина та Україна в Європі: відповідальність за минуле — обов'язки на майбутнє» 13 липня 2017 р. – Режим доступу: <http://bystrytsky.org/vidpov17.htm>
10. Назвали, скільки українців отримали статус біженця в Польщі. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/politics/_nazvali-skilki-ukrayinciv-otrimali-status-bizhencya-v-polschi/812451

REFERENCES

1. Bazyv, D. P. Neopolytycheskaia stratehiya Ukrainy / D. P. Bazyv. - K.: Yn-t hosudarstva y prava ym. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2000. - 192 s.; Bzhezinskyi Z. Velyka shakhivnytsia. Amerykanska pershist ta yii stratehichni perspektyvy. / Perekl. z anhl. O. Feshovets. – Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2000. – 237 s.; Vlasiuk O. S. Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky : Vybr. nauk. pratsi / O. S. Vlasiuk. – K. : NISD, 2016. – 528 s.; Rosiiska okupatsiia i deokupatsiia Ukrainy: istoriia, suchasni zahrozy ta vyklyky sohodennia: materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii (Kyiv, 2016 r.) / Upor. P. Hai-Nyzhnyk. – K.: «MP Lesia», 2016. – 352 s.; Rushchenko I.P. Rosiisko-ukrainska hibrydna viina: pohliad sotsioloha: monohrafiia. Kharkiv: FOP Pavlenko O.H., 2015; Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front: monohrafiia. Za zah. red.V.P.Horbulina. – K.: NIDS, 2017. – 496 s.; Ekonomichnyi chasopys, 1996. - №10-11; Ukraina i Polshcha: istorychne susidstvo: zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. – Vinnytsia, TOV «Nilan LTD» 2012. – 636 s.; Khomenskyi P. Ukraina ye liniieiu frontu borotby za svobodu v Yevropi // Zovnishni spravy. – 2015. – № 10.

2. Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy». Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>; Kontseptsiia rozvytku sektoru bezpeky i oborony Ukrainy. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>; Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku "Pro Stratehiuu natsionalnoi bezpeky Ukrainy". Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 roku №287/2015. Retrieved from: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>; Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2

veresnia 2015 roku "Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy". Retrieved from: www.president.gov.ua/documents/5552015-19443; Pro Stratehiiu kiberbezpeky Ukrainy. Retrieved from: <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>; Ukaz Prezydenta Ukrainy №103/2017 «Pro zatverdzhennia Richnoi natsionalnoi prohramy pid ehidoiu Komisii Ukraina – NATO na 2017» rik. Retrieved from: <http://www.president.gov.ua/documents/1032017-21670>; Yevropeiska pravda. Mizhnarodna bezpeka ta yevrointehratsiia Ukrainy. Retrieved from: <https://www.eurointegration.com.ua/оазійська>

3. Bzhezinskyi, Z. Yevraziiska shakhivnytsia [Eurasian Chessboard]. Retrieved from: <http://www.ukrlit.net/lib/bzhezinskiy/2.html>

4. Fopel, D. Oboronnyi soiuz YeS: vid spliachoi krasuni do efektyvnoho bloku [EU Defense League: from sleeping beauty to an effective bloc]. Retrieved from: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/12/27/7075314/>

5. Horbulin, V. Vtracheni y nevtracheni iliuzii. Ukraina u hlobalnykh vymirakh suchasnoho svitu [Lost and unlost illusions. Ukraine in the global dimensions of the modern world]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2254046-vtraceni-j-nevtraceni-iluzii-ukraina-u-globalnih-vimirah-sucasnoho-svitu.html>

6. Vybory v Nimechchyni: naiholovnishe pro partii, yaki proishly do Bundestahu [The elections in Germany: the most important thing about the parties that went to the Bundestag]. Retrieved from: <http://www.dw.com/uk/>

7. Postachannia zbroi Ukraini ne dopomozhe vyrishyty konflikt na Donbasi [Delivery of weapons to Ukraine will not help resolve the conflict in the Donbass]. Retrieved from: <https://tsn.ua/politika/postachannya-zbroiy-ukrayini-ne->

dopomozhut-virishiti-konflikt-na-donbasi-glava-mzs-nimechchini-1078275.html

8. Nimechchyna zaznaie naibilshykh zbytkiv cherez sanktsii proty RF – ZMI [Germany is hit hardest by sanctions against Russia - the media]. Retrieved from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/14/7075046/>

9. Promova Yevhena Bystrytskoho shchodo istorychnoi vidpovidalnosti (2017) «Nimechchyna ta Ukraina v Yevropi: vidpovidalnist za mynule – oboviazky na maibutnie» [Germany and Ukraine in Europe: responsibility for the past - responsibilities for the future]. Retrieved from: <http://bystrytsky.org/vidpov17.htm>

10. Nazvaly, skilky ukraintsiv otrymaly status bizhentsia v Polshchi [Named how many Ukrainians have been granted refugee status in Poland]. Retrieved from: https://gazeta.ua/articles/politics/_nazvali-skilki-ukrayinciv-otrimali-status-bizhencya-v-polschi/812451